

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԱՂԱԳԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱՅՆՈՐԳԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆ

Ամսօրը 27րդ տարեշրջանի (1911 սեպտեմբեր-1912 յուլիս) բաժնորդներին է 20 ֆրանգ. Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 10 ֆրանգ, ԿԱՆԻՍԿ: Ամսական բաժնորդներին է 2 ֆրանգ. Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 1 ֆր.: Նամակ կամ դրամ զրկել այս հասցեով.

M. PORTOUKALIAN
Directeur du journal Armenia
MARSEILLE (France)

ԻՆՏԵՐՆԱԿԱՆ

Թիւ 39

1912 ՄԱՐՏԻ 29 ԴՆ.
(Հ. Յ. 1912 Մարտ 16)

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Իմպրոպիւթիւնը, եթէ հարկ համարի, համառոտագրուած և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները: Գործարար չէ վերագործունելը հրատարակուած ձեռագիրները: Ծանուցումներ կը շարունակեն հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով: Ծանուցում 1 միջակերպը 1 սանդղակ հարկէ: 1 զլխագիրը 2 սանդղակ: Les annonces, en français et en arménien, sont reçues au bureau de la Rédaction: Place Alexandre-Labadié, 17.

ՈՍԿԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Անգղիականացի երկարուղիներ. — Հայ տպագրութեան հորսնարիւրամեակին առաջին. — Նամակ թիւրքիական (վան). — Նամակ Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգներին (Նիւ Յորք). — Իտալեաները պատերազմը. — Խաղաղութիւնը եւ քեան. — Հազար ու թաւիտ փաշաների կարծիքը. — Անգլիացիները Միջերկրականի մէջ. — Միջազգային կացութիւնը. — Ֆրանսիայի երեսփոխանակաւ ժողովի նոր նախագահը. — Ծանուցումներ:

ԻՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴ

Արմենիայի 27րդ տարեշրջանը լրանալու մօտեցած լինելով, կը խնդրենք մեր այն բաժնորդներէ որոնք տակաւին անվճար մնացած բաժնորդագրին հաշիւ ունին, շուտով մաքրել իրենց հաշիւ որպէսզի չստիպուինք նամակներ իրենց զրկելու համար ալ ժամանակ և դրամ ծախսել:

ԱՆԿԵՐԿՈՎԱԾԱՆ ԵՒ ԿՈՒՂԱՆ (1)

Ռուսիան հիմնադրեալ հաստատութիւններէ մը կը շարունակէ երկաթուղիի քաղաքականութիւնը (politique du rail): Ատոր նոր ապացոյց մ'ալ կը տեսնենք իր կառավարութեան վերջին որոշման մէջ որի համեմատ Յարըշըրովարտակ մը ստորագրեց նոր գծի մը շինութիւնն արտօնող որով վրատիկակաւ կը կցուի Թիւրքիոյն: Մտադրին համեմատ 190 քիլոմէթր հանրայ պիտի շինուի և 29 քիլոմէթր ալ փապուղի (tunnel) մը պիտի ծակուի որով գրէթէ 1.000 քիլոմէթրի չափ պիտի կարճնայ ճանապարհը:

Յիշեալ երկու քաղաքներէ դիրքը ցոյց կուտայ այս կցման մեծ նշանակութիւնը: Վրատիկակաւ և Թիւրքիոյ երկու գոտիներն են պատմական այն մեծ ճանապարհին ուրիշ անցած են Ասիայի սարահարթներէն դէպի Եւրոպայի դաշտերը գաղթող ժողովուրդները: Այդ երկու քաղաքներ սահմանուած էին արդէն առեւտրական

(1) Le Sémaphore de Marseille օրաթերթի խմբագրական սոյն ուղագրաւ յօդուածը յարմար կը համարինք Թարգմանութեամբ հաղորդել Արմենիայի ընթերցողներին: ՌՄԲ. ԱՐՄ.

գործառնութիւններէ ապագայ նշանաւոր ուղեգիծ մը կազմելու երբ արագ փոխադրութիւններէ և հանրօգուտ մեծ ճանապարհներէ շինութեան թուականը սկսէր: Վրատիկակաւ հիւսիսի գոտին է, Թիւրքիան ալ Հարաւի այդ երկու քաղաքներին միջև բարձրացած է կովկասը իրեն ահագին միջնորդ մը: Բայց բնութիւնը չէ ուզած որ բոլորովին անյաղթելի մը նայ այդ խոչընդոտը. անոր ստորոտի կեդրոնական մասին մէջ, Դէրէք գետը նեղ և ոլորապտոյտ փոս մը փորած և ճանապարհը բացած է մարդուն առջև որ երբեմն թափառական, հովիւ կամ պատերազմիկ էր, իսկ այսօր ճարտարագէտ, շինող և խաղաղասէր է: այդ ճանապարհը Տարիէլի անցքն է: Ծնորհիւ այդ խրամատին և իմաստուն նախաձեռնութեան կառավարութեան մը որ գիտէ արդիւնքներ քաղել իր երկրի յարմարութիւններէն և նախատեսել միջազգային և տնտեսական հոսանքների բնաշրջումները (évolution), կը ցում մը պիտի իրագործուի ուստի կայսրութեան երկու հակառակ ծայրամասերին միջև, երկու աշխարհների միջև, մին եւրոպական և միւսը ասիական:

Ութ տարիէն կը շինուի այդ ճանապարհը: Անգղիականացիները 1920ի ատեններ պիտի կապէ ասիական Թիւրքիան և Պարսկաստանը կեդրոնական Ռուսիայի հետ: Թերակղզային Ասիայի մէջ ալ ուրիշ ճանապարհների շինութիւններ ուսումնասիրութեան ենթարկուած են այժմ և թերեւս քիչ ատենէն ատենք ալ գործադրուի սկսին: Արեւմտեան կողմէն էրզրում-Տրապիզոնի երկաթուղային գիծն է, իր ճիւղաւորումով դէպի Ալեքսանդրէթ: Արեւելեան կողմէն Թէհրան-Իրաքի երկաթուղային գիծը: Պէլուշիստանի մէջէն անցնելով: Նկատի առնելով ասոնք, դիրքին է ըմբռնել թէ երբ Անգղիական միանայ Ռուսիայի հարաւային ցանցին հետ, վաճառականական և ազգագիտական տեսակետներով առաջնակարգ դեր մը կունենայ ուստի կայսրութեան տարածման քաղաքականութեան մէջ:

Ռուսիա իրեն համար կուզէ պա-

հել դէպի Ասիա տանող ճանապարհների տիրապետութիւնը: այդ տիրապետութիւնը երկաթուղիով պիտի ձեռք բերէ և երկաթուղիով պիտի պահպանէ յետոյ: իր բնական դիրքի մենաշնորհն է այդ: Պիտի գայ մի օր — կարելի է թէ կարծուածին չափ շատ հեռու չէ այդ օր — որ Ռուսիա նուազ շահագրգռութեամբ պիտի դիտէ Վոսիւրը քան Պարսկային ծոցը:

Այդ օր իսկական Արեւելեան խնդիրը պիտի ներկայանայ ոչ այլ ևս Պալէստինայի վրայ, այլ Իրանի սահմարանին վրայ և բանակցութեան առարկայ պիտի դառնայ ոչ այնչափ Օսմանեան կայսրութեան ամբողջութեան պահպանման կերպը, այլ արեւմտեան մեծ տէրութիւններին միջև դրացած մրցումը: Ռուսիա մեծազոր գործական արհեստին մէջ իր հիանալի յաջողութեան, կտաւագործութեան մէջ իր ձեռք բերած ազդեցութեան, շաքար շինելու մէջ իր արդէն ունեցած յաջող փորձերուն հետ մէկտեղ երբ կանոնաւոր ու արագ փոխադրութիւնների դիրքութիւններ ալ ունենայ, պատրաստ պիտի լինի ձեռք բերելու այնպիսի շահեր որոնց համար շատ դժուարութեամբ պիտի կրնան մրցիլ հեռաբնակ և իրենց գործառնութիւնների մէջ նուազ ազատ եղող մրցակիցներ: Առ նըւազն, Ռուսիա կարող պիտի լինի շահի փոխադրութեան մը հասոյթները որ Արեւմուտքը պիտի պարտաւորի իրեն վճարելու:

Ո՛րչափ ալ ենթադրական երեւին այս կանխատեսութիւններ, մեր համոզում տարիէ տարի աւելի կը զօրանայ քննելով ժամանակակից քաղաքականութիւնը: Թէև ներկայիս մէջ համադրմանութիւնն է որ կը տիրէ, ապագայն կը պատկանի համաշխարհային: Միթէ՞ այդ կանխատեսութեամբ չէ որ կը վարուին երբեակ դաշնակցութեան բանագնացներն ալ: Միթէ՞ այդ նախատեսութիւնը չունին և այն պետական մարդեր որոնք Հռոմէն Պետերբուրգի հետ կը բանակցին: Միթէ՞ այնպէս չեղելի որ լատինական աշխարհը նոր ուղղութեան դիմ մը կը փնտռէ: Միթէ՞ պալքանեան զանգուածը

(bloc) Միջերկրականի ասպարէզին մէկ կտորը չէ որմէ անդին անցնելու կը ջանայ ամէն մէկ տէրութիւն, անկէ Ասիա յառաջանալու համար որ դէպի առեւտրական շահաստաններ արշաւողների նպատակակէտն է: Այս րոպէիս, կովկասեան լեռները ճեղքելով նոր ճանապարհի մը բացման ձեռնարկը մեր հիացման արժանի է իր համարձակութեամբ և մեր ուշադրութեան արժանի է մեր ազգային (ֆրանսական) վաճառականութեան և մասնաւորապէս Մարսէլի վաճառականութեան վրայ ունենալիք անմիջական ազդեցութեամբ: Թիւրքիոյ կը մօտենայ Մարսէլի ունեցած վճարին, 300.000էն աւելի բնակիչ ունի այժմ: 15 տարիէն պակաս ժամանակամիջոցի մը մէջ կրնապատկուի երբ իր բնակիչների թիւը երբ Եւրոպայի և Ասիայի միջև ներածութեան և արտածութեան երկու հոսանքները դէպի ինքը ուղղուին, մէկ կամ երկու տասնեակ տարիների ընթացքին մէջ ո՛րչափ պիտի զորքանայ այդ կովկասեան մայրաքաղաքը որ միևնոյն ժամանակ ճշմարտապէս եւրոպական մեծ մրթերանոց մը պիտի դառնայ:

ՀԱՅ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
ՉՈՐՄԱՐԻՐԱՄԵՆԿԻՆ ԱՌԹԻԻ
1512 — 1912

Առաջին հայ տպագրիչը
Ուրախալի երեւոյթ մըն է, որ Հայութիւնը միահամուռ մեծամեծ պատրաստութիւններու մէջ է տօնելու համար հայ «տպագրութեան» հաստատման չորսհարիւրամեակը, թէև աւելի բանաւոր և աւելի պատշաճ է տօնել առաջին հայ տպարանապետին կամ տպագրիչին չորսդարեան յորեւանը:

Բայց, պիտի հարցուի, ո՞վ էր առաջին հայ տպագրիչը, ի՞նչ էր անունը, ո՞ր տեղացի էր, ո՞ր էր հաստատուած, ի՞նչ գործեր արտադրած. հարցումներ, որոնց պիտի պատասխանեմ հիմա:

Առաջին հայ տպագրութիւնը կատարուած է վենետիկ քաղաքին մէջ 1512 թուականին, և իր ամբողջ գո-

յութեան ժամանակ արտադրած է առայժմ մեզ ծանօթ հինգ գործ. այսինքն՝

1. Պարզատուներ, տպուած ԶԿԱ (=1512) թուին, ի տպարանի D. I. Z. A., առանց յիշատակարանի:

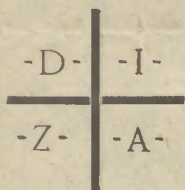
2. Պատարագատուներ, տպուած ԶԿԲ (=1513) թուին, ի տպարանի D. I. Z. A., որուն յիշատակարանն է. «Գրեցաւ Սբ. տառս ի ԶԿԲ. ի «տնայազ. քաղաքս ի Վենետիկ» որ է «Վենետիկ. Ֆրանկոստան. ձեռածր «մեղապարտ յակորին. ով որ կար. «գայք մէկաց թողութիւն խնդրե. «ցէք այ. »:

3. Ողորդագիրք, տպուած ԶԿԲ (=1513) թուին, ի տպարանի D. I. Z. A., առանց յիշատակարանի:

4. Տաղարան, տպուած ԶԿԲ (=1513) թուին, ի տպարանի D. I. Z. A., առանց յիշատակարանի:

5. Պարարք, տպուած ԶԿԲ (=1513) թուին, ի տպարանի D. I. Z. A., առանց յիշատակարանի:

Արդ՝ այս հինգ տպագրութիւններու վրայ դրուած միօրինակ տպարանի կը հետեւի, թէ տպարանին տէրն էր D. I. Z. A. անունով մէկը, որ ժամանակին տպարանական սովորութեան համաձայն իրեն համար հետեւեալ տպարանին ընտրած է իր անունին սկզբնատառերը դետեղած է չորս անկիւնները, այսպէս՝

Իսկ վերոյիշեալ «Պարզատուներ»-ի յիշատակարանէն կը հասկընանք, թէ տպագրութիւնը կատարւած է՝ «ձեռածր մեղապարտ յակորին», ուրեմն՝ Յակոր անունով մէկը D. I. Z. A. անունով օտար տպարանապետի մը քով հայերէն տառեր ունեցած է իր հաշուին տպած է հայերէն գրքեր: Ահա ինչ որ կը հետեւի D. I. Z. A. տառընթացէն և Յակորի անունին միաժամանակ գոյութեան:

Հ. Ղ. Ալիշան իր «Հայ-Վենետ» անուն գրքին մէջ այս կարծիքին մօտ բան մը ըսելով կը յայտնէ, թէ «դեռ չէ ստուգուած տպագրատան տէրն, այլ հաւանօրէն է Zuan Andrea հռչակաւոր տպագրողն և փորագրողը» (1), անշուշտ աղբուրով D. I. Z. A. խորհրդաւոր տառերուն վերջին երկուքէն բայց առաջին երկու տառերն ուր նետենք. — թող Ալիշան պատասխանէ իր հանգստարանէն:

Մինչև Ալիշանի պատասխանը՝ ես կը կարծեմ թէ տպարանին միակ տէրը յիշեալ Յակորն էր. ուստի պէտք ենք այս չորս տառերուն մէջ փնտռել իր անունը: Եւ իրօք կը

(1) Հայ-Վենետ, եր. 209:

տեսնենք թէ այս տառերէն երկրորդը կը ներկայացնէ Յակոր անուն լատինական ձևին (Iacobus) սկզբնատառը I.: Արդ, այստեղէն մեկնելով՝ եթէ երրորդ տառը ընդունինք իբրև իր ազգանունը (մականունը), որ սովորութիւն էր գործածել օտարմէ ընդմէջ, ուրիշ կէտ մըն ալ լուծած կըլլանք: Բայց ինչ էր այս մականունը. — Zuanne կամ Zanni. հաւանաւորաբար վերջինը, որովհետեւ մինչև հիմա ալ կը ճանչնամ Zanni անունով հայ-հռոմէական ընտանիք մը, որ կը բնակի Կ. Պօլսոյ Բէրա թաղին մէջ, և որուն անդամները ծանօթ են իբրև տարրագէտ-գեղարդներ, գաղթած Իտալիայէ: Zanni կամ թէ Zuanne կը նշանակեն Յովնանեւ, ուրեմն՝ Յակոր կամ որդին էր Յովնանէսի մը և կամ օտարներու մէջ պարզապէս այս մականունով ճանչցուած:

Գանք հիմա չորրորդ A տառին: Բնական չէ՞ք գտնել, որ երբ հայ մը օտար շրջանակի մէջ ապրելով հանդերձ հայ մօքի զարգացման նպաստելէ և հայ գրքեր հրատարակելէ ետք իր Հայ ըլլալը պարծանքով յիշատակէ. արդ՝ Յովնանէս A տառով ըսել կուզէ թէ ինք Armenius այսինքն «Հայ» է:

Այսքանը լուծելէ ետք՝ կարծեմ գիտութիւն մը չկայ ընդունելու, թէ իր «Պարզատուար»-ին մէջ ինքը զինքը «մեղապարտ» կոչող և իր ընթերցողներուն միջոցով Աստուծոյ «մեղաց թողութիւն» խնդրող Յակոր համեստութեան և հեղուքեան հակառակ պիտի համարէր ուղղակի իր անունը դնելը, առանց յիշելու իր մեղքերուն թողութիւն և իրեն ու իր նորահաստատ տպարանին կեանք տուող Աստուծո անունը. ուրեմն՝ առաջին D տառով Յակոր ըսել ուզած է Deus = «Աստուծո», և աւելի ճիշդը՝ Dei servus = «Աստուծոյ ծառայ», ինչ որ սովորութիւն է մեր մէջ գործածել:

Արդ՝ ըսածներս ամփոփելով կունենանք.

D. = Dei (servus) = Աստուծոյ (ծառայ)

I. = Iacobus = Յակոր

Z. = Zanni = Ծաննի(եան ?)

A. = Armenius = Հայ.

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԱՆ

Փարիզ, 21 մայիս 1912.

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻՐԲԻԱԿՆ

Վան, ապրիլ 23/6 մայիս 1912

Ընտրական պայքար

ոս վանի վարժապետացոց

Նախորդ թղթակցութեամբ ծանօթացուցի Արմենիայի ընթերցողներին թէ ընտրական պայքար ըսկըսել է վանի մէջ միայն ու միայն Դաշնակցական շրջանակի մէջ: Բայց իրականութիւն այդպէս չմնաց և հետզհետեւ երևան եկան ուրիշ կուսակցութիւններ ալ, ինչպէս նաև

կարգ մը թեկնածուներ: Ահա այս ընտրութեան խնդրին մէջ ալ ցայտուն ապացոյց մը տեսնա՞ք որ քաղաքական թէ՛ ազգային խնդիրներ հրապարակի վրայ դնելու և ատով շարժում ու կեանք ներշնչելու պաշտօնը կարծես թէ մնացեր է միայն Դաշնակցութեան վրայ:

Դաշնակցութեան ընտրական յանձնախումբ իր երեք դասախօսութիւններ տուաւ այն ատեն՝ երբ ժողովուրդը և իր հակառակորդը կուսակցութիւններ թմրած կը քննադատէր բայց դասախօսութիւններից յետոյ յօրանելով արթնցան և բոլոր հակադէմակցական տարրեր իրար հետ միացած սկսեցին իրենց դասախօսութիւններ: Նախորդ ընտրութեան ժամանակ Ս. Դ. Հնչակեաններ Դաշնակցութեան հետ միացած էին. իսկ այս անգամ միացան Սահ. Ռամկավարներին ինչպէս նաև Ա. Թէրզիպաշեան պօքին, առանց երբեք նկատելու այն ծրագրական ահագին տարբերութիւնը որ կայ իրենց միջև: Այդ չէր խնդիր, այլ իրենց նպատակն էր ամէն գնով յաղթանակ հակադէմակցական պատգամաւորի մը ընտրութիւն: Իսկ իրենց դասախօսութեանց գաղով, ըսեմ որ իրենց ըրածների մասին ոչինչ չըսին, այլ սկզբէն մինչև վերջ աշխատեցան սեղնել Դաշնակցութիւն և իր գործիչներ ինչպէս Զ. Տրապ, Վարդգէս, Վառժան և այլն:

Հակառակ այս բոլորին, Դաշնակցութիւն իր դասախօսութեանց մէջ Ռամկավար կամ Հնչակեան բառեր չգործածեց, ոչ ալ անոնք իբրև ոչնչութիւններ ներկայացնել ուզեց: Այդ երբեակ կուսակցութիւնների գանգուածը իր վերջին դասախօսութեամբ յայտարարեց իր ընտրելին որ էր Նիկողայոս Աղասեան, նախորդ գայմագամ Եատախ գաւառակին: Ն. Աղասեանի մասին անձնական ծանօթութիւններ չունիմ ինչպէս որ չունին զինք ընտրելի հռչակողներն ալ: Ժողովրդի ընդհանուր տրամադրութեան գաղով, 100ին 5 բարեկամ չկայ անոր թեկնածութեան և անոնք որ են, հակադէմակցական ինքնուն համար է: Ռամկավար չեֆերից մէկը կը յայտարարէր. «Եթէ Ն. Աղասեան լինէր Դաշնակցութեան թեկնածու, մենք ամէն գնով պիտի հակառակէինք»:

Մարտի կէսէն սկսեալ ընտրական պայքար սուր կերպարանք առաւ, այնպէս որ ամեն գիշեր քանի մը տեղեր ժողովներ կը լինէին և գրեթէ ամեն օր թուականներով և ազդերով կողողէր հրապարակ: Ի հարկէ ամէնքն ալ հայ ժողովրդի անունից կը խօսէին. իսկ թէ ժողովուրդը ո՞ր կողմ պիտի հակէր, այդ գիտնալ բաւական դժուար էր անոնց մանաւանդ որոնք զուրկ էին դատումից: Վերջապէս ընտրութիւններ ցոյց տուին ամէն ինչ. տասնհինգ օրէ ի վեր սկսեցին ընտրութիւններ. Այդեւս տանի և քաղաքամէջի 11 հայ պատերազներէն (միւսերէսիսի սաւի) ընտրուեցան 10 դաշնակցական և 1

հակառակորդ: Գիւղերից մինչև այժմ ընտրուել են 24 պատուիրակ, բոլորն ալ դաշնակցական. ուրեմն այս կերպով մինչև հիմա կուսենանք 34 դաշնակցական պատուիրակ և 1 հակառակորդ: Այս եկաւ ապացուցանելու որ այստեղ հայ ժողովրդի ստուար մեծամասնութիւնը Դաշնակցութեան համակիր է:

Հայ պատուիրակների թիւը 51 պիտի լինի. իսկ եթէ կառավարական և հայ պաշտօնէից խաղեր չլինէին, 60 ալ լինելու յոյս կար: Գիւղերի մի մասի պատուիրակներ դեռ ընտրուած չեն և նրանց համար վստահաբար կարելի է ըսել թէ Դաշնակցութեան համակիրներին կընտրեն. իսկ բուն մեկուսի ընտրութիւն կը կատարուի մօտ օրէն:

Այս ընտրութիւնից յետոյ, մօտ օրեր կսկսին թաղական խորհուրդներ և հոգաբարձութիւնների ընտրութիւնները: Նախորդ ընտրութիւններին ձեռնպահ մնացած էր Դաշնակցութիւնը. բայց որքան որ կը լսեմ, այս անգամ ձեռնպահ չպիտի ուզէ մնալ քանի որ իր աչքով տեսաւ դաշնակցական ուսուցիչների անիրաւաբար հեռացումը քաղաքի դպրոցներից:

* *

Ասկէ մէկուկէս տարի առաջ Սիւսեան և Բարեգործական ընկերութիւններն ուղեցին վարժապետացոյց մը բանալ վանի մէջ, տեղիս հայկ. կեդրոնական վարժարանի շէնքիւ. բացելով. Ժողովրդի մի մաս քէմ կեցաւ և երկար ձգձգութիւնից յետոյ, վերոյիշեալ ընկերութիւններ առաջարկեցին վանեցիներին որ իրենց սեփական ոյժերով շէնքը կառուցանեն, իսկ մնացած ծախքերը ընկերութիւնը հոգայ:

Անցեալ տարի վանեցոց մէջէն Հայի Պետրոս պէր Գափամաշեան ըսկըսաւ հանգանակութիւն և հաւաքեց մօտ 500 լիւրա, անոր մէկ կարևոր մաս ինք նուիրելով: Եթէ չէր շինութիւնը յետաձգուած էր այս ամառին. իսկ վարժապետացոյց իր 23 աշակերտով տան մը մէջ շարունակեց երկու միայուն և մի քանի այցելու ուսուցիչներով:

Երեկ, կիրակի ապրիլ 22/5 մայիս, տեղի ունեցաւ նոր շինուելիք վարժապետացոյցի հիմնարկէքի արարողութիւնը ուր հրաւիրուած էին Սահակեան արքեպիսկոպոս, վան. կուսակալը, հիւպատոսներ, պանքայի պաշտօնեային, դատին, բարձրաստիճան զինւորականներ և ժողովրդեան հոծ բազմութիւն մը: Ամէնէն առաջ խօսեցաւ Սարահան Սրբազան շնչողով գիտութեան կարևորութիւնը, Նոյն ուղղութեամբ խօսեցան կուսակալը և Ա. Թէրզիբաշեան թիւրքերէն:

Խօսեցան նաև Գափամաշեան և Թ. Գուլումեան և երդուեցան քանի մը թիւրքերէն երգեր. որոնցմէ վերջ հիմնարկէքի արարողութիւն կատարուեցաւ և իրենց ձեռքով հիմնաքարեր դրին Սարահան Սրբ.

բազան, Վահմ. կուսակալը, հիւպատոսներ, գատին, զինւորական բարձր պաշտօնեայնէր և Պ. Գափամաշեան պէյ, ի վերջոյ զինւորական շուսգով մեկնեցան կուսակալը և ժողովուրդը: Եւնքի թեզն է ԹաղաՔէհրիդի քով գէպի հիւսիսի պատ: Թողունք անցեալի ու քաղաքական ըմբռնումները, պիտի ըսեմ որ Հալի Պ. պէյ Գափամաշեանը կը գտնեմ աւելի զոհաբերող և աշխատասեր քան միւս հարուստները Վանի մէջ:

U U U U U

ԱՄԵՐԻԿԱԻ ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԷՆ

ՀԻՆ-ԵՐՔԻ 15 ապրիլ 1918

Ժ. Փորթուգալեանի յոբելեանը

Երև-Նորքի Վեջ

(Շար. 38րդ բաձնի եւ վերջ)

Անոր յալորդեց իւր հայրը, որ-
ւան առհնապետը Տիար Յովսէփ
Սարաֆեան, որ ներկայացուց յորե-
ւեարի ազատասիրական վարժունքը
և հայրենանուէր յեղափոխական
գործունէութիւնը՝ հեռառեսութեամբ
նկատի առնելով ժամանակի ու հան-
գամանքներու պահանջները :

վերջին ատենախօսն եղալ գեղեւ. պետ Նևտոն խան, փակագծի մէջ ըսեմ ալատեղ թէ շատ քիչ անգամ պատահած էր մեր աղքատին ժողովրդական հաւաքոյթներու մէջ բեմին վրայ տեսնել տաղանդաւոր ատենախօսներու այնքան ճոխ խումբակ մը ինչքան տեսնուեցաւ սոյն հանդիսին մէջ։ Ատենախօսներէն իւրաքանչիւրը արդէն մասնաւոր տաղանդ մը փայլեցուցած էր, այնպէս որ մարդ կը շուարէր և կը դժուարանար ըսելու թէ ատենախօսներուն մէջ ո՞ր մէկն էր լաւագոյնը։ Բայց պէտք է խոստովանել որ Նևտոն խանի ատենախօսութիւնը իբրեւ վերջաբան ատենախօսութեանց պատկն եղաւ։ Նևտոն խան Նիւ Եորքի և շրջակայ յից հայոց մէջ հանրածանօթ է արդէն իբրեւ հմտալից և շատ պերճախօս ատենաբան մը։ Բայց այս երեկոյն ալ ինքզինքն ալ գերազանցեց պերճախօսութեան մէջ։ Դուր ատենախօսութիւնը սկսաւ գովելով ամեն իրկահայ ժողովուրդի այս յատկութիւնը որ նուիրատուութենէ չփախչիր և այս առթիւ հետեւեալ զորոյցն ալ պատմեց։ « Բօլիս մը, ըսաւ, օր մը առանձին կը վազէր դէպի մեծ ամբոխ մը։ Հարցուցին իրեն թէ ի՞նչ կայ։ Ըսաւ թէ կերթամ այդ ամբոխը վանելու։ — Բայց դուն առանձին ի՞նչպէս կրնաս աղքեկ այդ ահա դին ամբոխին վրայ։ — Այդ հեշտ է, պատասխանեց. գլխարկս վար կառնեմ և անով հանդանակութիւն մը կսկսիմ, ամէնքն ալ կը ցրուին։ » Ուրախ եմ որ, ըսաւ Նևտոն խան, ձեր մէջ հանգանակութիւն ալ բրին և դուք դարձեալ չցրուեցաք։ Եւ սոյն անոնիով Յորելեարի գործուանութեան, դրուատիքներով բացատրեց անոր վեհութիւնը և ըսաւ թէ իբրեւ նա դեռ նա երկրասարդական

Գործով վը գործէր մեր մէջ իբր
 ուսուցիչ, տեսուչ, խմբագիր, մենք
 չգիտցանք պէտք եղած կերպով գը-
 նահատել անոր անկեղծ ու անձնուէր
 հայրենասիրութիւնը և մատուցած
 օգտակար ծառայութիւնները. բայց
 երբ իւր կեանքն ու գործունէու-
 թեան շրջանն սկսին հեռանալ մեզնէ
 և յետագարձ ահնարկ մ'ողղկեմք
 այդ երկարատև անվհատ գործու-
 նէութեան վրայ, այն ատեն պիտի
 տեսնենք անոր մեծութիւնն ու վե-
 հութիւնը. նոյն իսկ մեծն Արարատի
 ստորոտն ալ երբ գտնուինք, մօտէն
 չէ կարելի մեզ տեսնել այնչափ անոր
 վեհութիւնն ու փառաւորութիւնը
 քան որչափ երբ սկսինք հեռանալ
 անկէ. որքան աւելի հեռու կը գը-
 նանք, հետզհետէ աւելի փառաւոր և
 հմայիչ կը դառնանք անոր նկարը :
 Մ. Գործութեալեանը մօտէն դիտել
 ուզողներուն համեստ դիրքի մը մէջ
 կը ներկայանայ. նա գլուխը կախած
 կաշխատի և կը գործէ լռիկ մէջիկ, ոչ
 թէ փայլուն դիրք մը գրաւելու և
 շլացնելու, այլ իր սրտի ձայնին հե-
 տեկով օգտակար լինելու համար :
 Եւ իբրև օրինակ յիշեց Նևտոն խան
 հետեեալ դէպքը : Գիշեր մը նաւի
 մը վերնայարկէն յանկարծ լուեցաւ
 մահն ուրիշ պօստ (մարդ ինկաւ ծովը)
 աղաղակ մը. իրարանցում մ'էր բըր-
 դաւ : Ճանապարհորդներէն մին
 անկողնէն մէկէն ի մէկ վեր ցատ-
 կեց և կայծակի արագութեամբ
 խորհեցաւ թէ ինք ալ վերնայարկը
 բարձրանալով և աղմուկը սաստկա-
 րդնելով օգուտ մը չէր կրնար ընել :
 յանկարծ տեսնելով իւր սենեակի
 կանդեղը, լոյս մը ծագեցաւ յաքին
 մէջ, կանգնելը առնելով մօտեցուց
 իր սենեկի լուսամուտին և անոր առ-
 ջև բռնելով կանգնեցաւ լոյս սփռելու
 համար ծովին վրայ. իսկ վերև կը շա-
 րունակուէր աղմուկը, ապին անդին
 կը վազէին. վերջապէս միահամուռ
 հռչակով մը լուեցաւ և պոռագին
 « մարդն աղանուեցաւ ծովամոյն լի-
 նել » : Ճանապարհորդը լապտերն
 իր տեղը կախեց և նորէն պառկեցաւ :
 Առաւօտ նախին մէջ ամեն մարդ կը
 խօսէր թէ ինչպէս գիշերը սարսա-
 փելի մութ մառախուղ էր, թէ ան-
 կարելի պիտի ըլլար ազատել մար-
 դը և թէ կարծես աստուածային ար-
 նօրինութեամբ մը և չենք գիտեր ո՞վ
 ճրագ մը մօտեցուց լուսամուտին,
 հոն փարոսի մը պէս պահեց և այդ
 ճրագին լուսովը կըցին տեսնել ծովը
 իննօրին ո՞ւր ըլլալը, հոն նետեցին
 կեանք ազատելու չլաւանները և մար-
 դը ազատուեցաւ, ամեն մարդ կը գը-
 վէր ու կօրհնէր ճրագը ցոյց տուե-
 ղը, թէ և իրենց անձանօթ մնար
 այդ մարդը : Ծովը իննօրը հայապգն-
 է, ըսաւ. ճանապարհորդը՝ Մկրտիչ
 Գործութեալեանը և ձեռքը բռնած
 կանդեղն ալ իր Արմենիա լրագիրը :
 Իմ մաղթանքս է որ նա ապրի իւր
 ճրագը բռնած այնքան երկար տոնն
 որ կարողանայ լսել « մարդը ազատ-
 ւեցաւ » ը և տեսնել ազատուած
 մարդը : Կը հաւատամ որ, ըսաւ, Ժա-
 մանակը շատ հեռու չէ որ պիտի լը-

սենք. « արդատուեցա՛ւ » ԳՂՐԴԱԼԻ
հնչիւնը : Թող կեցցէ՛ ուրիմն Մ.
Փարթուգալեան և իւր լուսատու կան-
դեղն Արմէնիան : (Երկարատե ուժ-
գին ծափահարութիւններ :

Նետոն խանի ազդու ու հմայիչ
ատենախոսութեան տպաւորութեան
տակ եւ « մնացեալ բարեալ » երգի ա-
նոյշ հնչիւններուն հետ ժողովուրդը
մեկնեցաւ արահէն, իրեն հետ տանե-
լով եւ Մկրտիչ փորթուգալեանի կեն-
սագրական ու Յոբելեանի յիշատակ
քառագոյն պատկերը զորս այս առ-
թիւ հրապարակ հանած էր կար-
գադիր յանձնախումբը, ինչ հա-
մար այս հանդէսի յաւոյրութեան
ամենալաւ արդիւնքներէ մին ալ էր,
փաստաբան Տիար Մ. Սվազլիի ըսա-
ծին պէս, զանազան ընկերութիւն-
ներու եւ կուսակցութիւններու հա-
մերաշխտքեալներ եւ միութեամբ գոր-
ծակցութիւնն այս առթոյ :

ԱԿԱՆԱՏԵՍ

ԻՏԱԼԵԻՐԻՐԳ ԳՆՏԵՐԱԶՄԸ

Կ. պօլսէն կը հաղորդեն թէ պա-
տերազմական նախարար Մահմուտ
Շէվքէթ փաշան բացարձակապէս
յայտարարեր է որ եթէ իտալացի-
ները գրաւեն Դիոս (Սագըզ) և Մի-
դիլէն (Միտիլի) կղզիները, պիտի
փակել առջ Տարտանէլի նեղուցները,
առանց նկատի առնելու միւս նախա-
րարների կարծիքը որովհետեւ ազ-
գային պաշապանութեան պատաս-
խանատուն ինքն է։ Որդարեւ ինք
կը նկատէ որ իտալացիները կրնան
իրենց գործողութիւնների յարմար
կեդրոնավայր մը գարձնել Միդիլէ-
նը, յանկարծ զօրքեր ցամաք իլե-
ցունելու համար Գսիրոսի ծովածո-
ցին մէջ և կալիբոլին (կէլիպօլու)
գրաւելու։

Մահմուտ Շեկքէթ փաշաի այս
յայտարարութիւնը մեծ յուզում
պատճառած է անգլիական շրջանակ-
ներին, մէջ ուր կը կարծէին թէ Թիւր-
քիան իրաւունք չունի ալ ներդուց-
ները փակելու :

Մահմուտ Շէվքէթ փաշան մին-
նոյն ժամանակ բաղմաթիւ զօրքեր
համախմբած է Վոսիփորի չրայ ուր
ամրութիւններն ու պաշտպանողա-
կան միջոցները բազմապատկած է :

— Միջազգային դեռապանաժողովի մը գումարման դէժ իտալիտի կողմէն ծանր դժուարութիւններ չեն երևիր։ Արդարեւ իտալական կառավարութիւնն ատոր համար ոչ միայն իբրեւ էական պայման չեն երկայաններ ալ ևս կցման իր հրովարտակի ճանչցուի։ Ըլ տէրութիւններէն, ալ և պատարաստ է հետեւեալ զիջումներն ընելու թիւրքիսին. 1. Տարեկան մեծ գումար մը վճարել թիւրքիսին իբրեւ հարկ։ 2. Ռաջարձակապէս պարտաւորութիւն ստանձնել որ թիւրք կանոնաւոր զօրքերի հեռանալէն յետոյ ալ պիտի չարունակէ վարուիլ Օրաբնեւրին հետ իբրեւ պատերազմիկների և ոչ իբրեւ ապստամբների հետ։

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՔԵԱՄԻԼ,
ՀԱԳԳԸ ՈՒ ՍԱԽՏ ՓԱՇԱՆՆՐԻ ԿԱՐՄԻՔԸ

« Սէմաֆօր »ի Կ. պօլսի թղթաւիցը մայիս 18ի նամակին մէջ կը գրէ թէ Սուլթանը նախկին մեծեպարքոս Գեամիլ փաշային առաջարկեր է վերստին ստանձնել եպարքոսութիւնը. Գեամիլ փաշա այդ պաշտօնն ընդունելու համար երկու անհրաժեշտ պայման առաջարկեր է. 1, խաղաղութիւն կնքել անմիջապէս, մէնչև իսկ իտալիային թողլով Տրիպօլիսն ու Սիրէնաիդը, անշուշտ արտաքին երեսյթները փրկելու ջանալով։ 2. իթթիհատի գօմիդէն լուծել, ի հարկին նոյն իսկ ձերբակալելով և դատի ենթարկելով զլիաւորները որ չկրնայ վերականգմուիլ։ Սուլթանը թերևս ընդունէր առաջին պայմանը. բայց չէր կրնար ընդունիլ երկրորդը որովհետև գօմիդէն այնչափ զօրաւոր է որ եթէ առանց իր գործակցութեան ընդունուի խաղաղութիւնը, ագէտ ամբօթը որ հաջառակ է խաղաղութեան, կը գրգռուի և կրնայ յեղափոխութիւն ծագիլ։ Գօմիդէին հմայքը կարող է հանդարտեցունել և զսպել այդպիսի շարժում մը։

Նախկին մեծ նպարքոս Հադդը
փաշան Եր Եւրոպայ ըրած եռամսեայ
ճանապարհորդութենէն վերադարձ
ձած է Կ. պօլիս, գումիդէի աղբեցիկ
անդամներին հետ խորհրդակցական
ժողով մ'ունեցած է իր տան մէջ
ժայիս 14ին : Հադդը փաշա յայտա-
րարեբր է թէ Եւրոպայի մէջ իր ճա-
նապարհորդութենէն և տեսուկցու-
թիւններէն այս վերջնական տպաւո-
րութիւնն ունեցած է թէ խաղաղու-
թիւնն անհրաժեշտ է. անխուսափելի
հարկ մ'է այդ ուր ընդունելու պար-
տաւորուած են այժմ :

✱ ✱ ✱

Աթէնքի Messenger d'Athènes լրագիրը մայիս 25ի թուին մէջ կըսէ թէ Կ. պօլսէն դիւանագիտական աղբիւրներէ առնուած լուրերէն կիւմացուի որ նախարարական խորհըրդի վերջին նստին մէջ Պալիտ փաշա եւ միւս ժողովականները խաղաղութիւնը վերահաստատելու պէտքը յայտնեցին. Շէվքէթ փաշան հակառակ կարծիք յայտնեց եւ Սալիտ փաշա դիտել տուեց թէ Տրիպօլիսը պահելու համար կախի շարունակելով՝ Արշիպեղագոսն ալ կորսնցունելու վտանգին կենթարկուին :

ԱՆԳԼԻԱՅԻՆԵՐԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

8. Ունեւոր՝ ՉԸԸԻԼԻ և Յ. Իս. քութի ճանբորդութիւնը Միջերէ կրական ծովին մէջ՝ ուշադրութեան արժանի է։ Այդ ճանբորդութեան համար յայտարարուած նպատակըն այս է թէ Ճիպրաւդարի և Մալդաի բերդաքաղաքները աչքէ պիտի անցունեն. բայց անոր բուն նշատակը աւելի ընդարձակ է. երկու նախարարներն ալ Եդիպոտի փոխարքայ լորտ Քիչնէրի հետ որ նոյն յիշոցին Մալդա պիտի գտնուի։

հասկացութիւն մը ունենալով պիտի քննեն Միջերկրականի նոր կացութիւնը, որ իտալացիներին հետ դուրս եկող հարաւային Եգիպտոսի ծովի կղզիները գրաւելուն հետեանքը եղած է, և պիտի խորհրդակցին ամբողջ վրայ:

Անգլիական պաշտօնական շրջանակներին մէջ կատարեալ լռութիւն կը պահեն Էքսպրէսի և Չըքլիքի ուղեորութեան նպատակին վրայ: Այլ ուղիային կիմացուի թէ իրենց նպատակը Միջերկրականի նաւատորմը զօրացնելն է միայն, այլ և Մալթայի, Կիպրոսի, Ալեքսանդրիայի և Ճիպրալի բերդապահ զօրքերն աւելցունել: Եթէ նոր կացութիւնը աւելի ծանր վիճակ մը ստանայ ընդարձակելով, հանգամանքների պահանջներին համաձայն միջոցներ ձեռք պիտի առնուին:

Միջերկրականի կազմութիւնը

Լուր կար որ Փարիզի ուսումնական դեպարտմէն թիւագրութեամբ յետ կանչուած է պաշտօնակէ եղած է Պետեր-Քուրթի Փրանսական դեպարտմէն 8. Լուր: Իրողութիւնը կուգայ հերքել այդ զրոյցը. Տ. Լուր որ Փարիզ կը գտնուէր, արտաքին գործերի նախարար և վարչապետ Տ. Բուանարէի նոր հրահանգներն ստանալով Պետեր-Քուրթի վերադարձաւ:

— Կըսուի թէ Ռուսիայի և իր դաշնակից Թրանսի միջև տեսութիւնների տարբերութիւններ ծագած են Արեւելեան խնդրին նկատմամբ: Թանասի շահերը կը պահանջեն Ռուսիայի չափ առաջ շերտաւորուած բանակներու մասին թիւքիսի վրայ, այլ օգնել անոր բարեկարգութեան և ներքին պաշտպանութեան:

— Հռոմի մէջ զրոյց կը պտղատի թէ իտալիայի, Աւստրիայի և Ռուսիայի միջև համաձայնութիւն մը կ'ընտան է, միայն միջամտութիւն մ'ընելու համար: Այդպիսի աստիճանութիւնը պատրուակելով, երեք տէրութիւնների զօրքերը ապաւանկան սահմանադրութեան ներս պիտի մտնեն: Զորքերի մը համեմատ նախապէս որոշուած 3 կէտերէ, որոնք պիտի դրուուին իւրաքանչիւրէն իրեն իրենց ազդեցութեան շրջանակներ: Միեւնոյն ժամանակ Գերմանիան ալ Փոքր-Ասիայի մէջ իր շահեր պաշտպանելու համար զէնքի պիտի դնէ, այդ երեք տէրութիւնների օրինակին հետեւելով:

— Զրոյց կայ թէ անգլիական նոր դաշնակցութիւն մը պիտի կազմուի որ պիտի ապահովէ աշխարհի խաղաղութիւնը: Այդպիսի դաշնակցութեան մը թեր կամ դէմ բազմաթիւ յօդուածներ սկսած են երեւի երազական մամուլին մէջ:

— Ռուս կառավարութիւնը մայիս 21ին պաշտօնապէս հարցուցեր է գերման կառավարութեան թէ Արեւելեան խնդրը կարգադրելու համար եւրոպական դեպարտմէն մը գումարելու մասին ինչ կարծիք կը յայտնէ ինք: Գերմանիան յետաձգեց իր պատասխան, նախապէս թիւքիսի մտադրութիւններն իմանալու համար:

— Լոնտոնէն կիմացուեց, թէ Տ. Տ. Էքսպրէս, Չըքլիք, իշխան Պաղէնպէրի և լորտ Բիշէր իրենց ուսումնասիրական ձանապարհորդութեան միջոցին թունուղ

պիտի հանդիպին ռուս տեղական իշխանութիւններին և Փրանսական կառավարութեան հետ համաձայնութեամբ պիտի ուսումնասիրեն Փրանսական ծովային ուժերի համադրականութեան մը խնդիրը, որը Միջերկրականի ներկայ կացութիւնը յարուցած է:

— Պէրիշի «Լօբալ Անձէյլեր» լրագրի կը գրէ թէ խորհրդաւոր դէպքեր կը պատրաստուին: Շատ նշանակաւոր փոփոխութիւններ պիտի ծագին Եւրոպայի կացութեան մէջ:

ՅՐԱՆՍԱԻ ԵՐԵՍՓՈՒԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆՈՐ ԱՄԵՐԻԿԱՆԸ

Հանգուցեալ Արիստի տեղ Տ. Բօլ Տէշանէլ Երեսփոխական ժողովի նախագահ ընտրուեցաւ մայիս 23ի նշանակելով, Բ. անգամ քուէարկութեան ժամանակ 526 քուէարկուեցին 292ի քուէովը: (Ա. քուէարկութեան ատեն 538 քուէարկուեցին 210ի ձայնը միայն ունեցած էր Տէշանէլ: Մեծամասնութեան քուէն շահող չգտնուելով, Բ. անգամ քուէարկութիւն եղաւ):

Բօլ Տէշանէլ ծնած է 1856ին Պրիւսիայի մայրը Պիլիպպի մ'էր, իսկ հայրը Թրանսայի վարժապետ մը որ իր ազատական գաղափարների համար կայսրութեանէն հալածուած և ապաստանած էր Պիլիպպ: Երբ աքսորուեցին Փարիզ վերադարձաւ հայրը, Բօլ դեռ պատանի մ'էր, այնպէս որ իր փոքր հասակէն Փրանսական եղած է իր կրթութիւնը: Նախ փաստաբանութեամբ կը զբաղէր, յետոյ մտաւ քաղաքական տաղանդին մէջ: Նրա պատկանի այժմ Ժողովրդապետական կուսակցութեան ձախկողմին: Լաւ խօսող ու գրող մ'է և Արեւելեան տեղանքով: Բաւական ճանապարհորդութիւններ ըրած է. Թիւրքիա ալ գնացած է: Այս երկրորդ անգամ է որ Երեսփ. Ժողովի նախագահութեան պաշտօնին կը կոչուի:

ԾԱՆՈՒՑԻՄՆԵՐ

Ա. Զ. Դ.

Մ. Փորթուգալեանի Մարտիլի Թըր. յանձնախումբը պատիւ ունի ծանուցանելու յարգոյ հասարակութեան, ինչպէս նաեւ ի թուրքիա կազմուած տեղական յանձնախումբերուն, որ իւր մօտ կը ծախուին հատով կամ մեծաքանակ Ամերիկէն զրկուած Մ. Փորթուգալեանի մեծ ծաղիր պատկերները՝ գին 75 սան. դիմ, և Մարտիլ տպուած նկարազարդ բաց նամակներ (քառք բօսդալ)՝ գին 10 սանդիմ: Անոնք որ կը փափաքին Թուրքիական տօնին յուշարարը ունենալ և այս միջոցով ևս սատարել Երեսփոխականի գործին, հաճին դիմել Տիւր Գարեգին Թով. նանեանին, rue Saint-Cannat, 5, Marseille.

Ատենապետ
Մ. ՏԵՐ ԱՔԱՆԱՍԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ԿԱԺԻՆՆԻ ԲԱՐԵՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԸ ԿԱՐՈՒ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ: Տպագր. Ներսիս և Սրապեան. 1910. Գին 2 զրուշ:
ԿԱԺԻՆՆԵՐ (Տպուած և անտիպ քերթուածներէս): Զարդարուած

Միք. Նալբանդեանի, Գամառ Քաթարի, Ժիրայրի, Խրիմեան Հայրիկի, Պետրոս Գուրեանի և Հեղինային պատկերներով: Մարտիլ. 1911. Գին 60 փարա:

ԱՍՈՒԼԻՍՆԵՐ. Հայ իրականութեան մէկ քանի կենսական հարցերուն շուրջը տեսութիւններ և սխալներն ու գործունէրը մատնանշող գործնական թելադրութիւններ: Մարտիլ. Տպագր. Ներսիս և Սրապեան 1911. Գին 50 փարա:

Սոյն երեք հրատարակութիւնների համար դիմել հեղինակին այս հասցեով. Mr. Mamigon Varjabedian, Merzifoun (Turquie d'Asie).

ՀԱՅ ԴԻԻՑԱԶՆՈՒՂԻ ՄԸ

Ք Տպագրութիւն

Անուանի գրագետ Ստեփան Ոսկանի գրած այս փոքրիկ վեպը որ հիմնուած է իրական դէպքի մը վրայ և հեղինակին արտօնութեամբ առաջին անգամ առանձին տետրակով հրատարակուած էր Մարտիլի մէջ Մ. Փորթուգալեանի իր բացած հայերէն տպարանէն, վաղուց արդէն սպասած լինելով, այս անգամ Բ. տպագրութեամբ կրկին լոյս տեսած է:

Գինն է 40 ՍԱՆԴԻՄ ԱՄԵՆ ՏԵՂ
Մեծ քանակութեամբ գնողին գնից կը լինի: Պիմել հրատարակողին քի՛ այս երեք իր միւս հրատարակութիւններին համար որոնք դեռ չեն տպուած:

Հասցե՝ M. Portoukalian
MARSEILLE (FRANCE)

ՀԱՆԴԵՍ ԱՄՍՈՐԵԱՅ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԻ ԻԶ տարի-1912

Տարեկան բաժնորդագինն է ամէն երկուրի համար 15 ֆրանք: Հասցե՝
Rédaction de la revue «Handess Amsorya»

Vil/2 Mechitaristengasse, 4
VIENNE (Autriche)

Ա. Զ. ԱՍՄԱՐՏ

Օրաբերք
տարեկան վեցամսեայ
4. Պոլս. 75 զրուշ 40 զրուշ
Գաւառները ... 100 » 50 »
Ամերիկա ... 6 տօլար 3 տօլար
Ուրիշ երկրներ 30 ֆրանք 15 ֆր.
Հասցե՝ Rédaction du journal AZA-TAMART.
Constantinople (Turquie):

Մատենաշար Աշխատանքի թիւ 1: 2. Մածիթի. ՄԱՐԴԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱԽՈՐԻԹԻՆՆԵՐ. Թարգմանեց իտալերէնէ 8. Մ. Աղաւեսեան: Հրատարակ. Ս. Թորաքեան գրատան. Իզմիր, Տպագրութիւն Բէշիշեան. 1911. Գին 2 զրուշ: (Իտալացի Նըշանաւոր Հայրենասէր գործիչ Մածիթիի գրած այս փոքրիկ գրքից մեծ գաղափարներ կը ներշնչէ ընթերցողին, իբրեւ բարոյական մարդ և իբրեւ աշխիւ քաղաքացի ապրելու սկզբունքները բացատրելով անոր, ժողովուրդը մը աշխուսեցնելու և բարձրացնելու համար՝ պէտք է Մածիթիի թելադրած այդ զգացումը:

ներն ու պարտականութիւնների գիտակցութիւնը տարածել անոր մէջ:)
Նոյն Մատենաշարի 2րդ թիւն է Անտոն Զիւսօֆի Գեիլ (Ռուսական կեանքէ տնտեսած): Տրամախառն կատակերգութիւն, մէկ արարուած: Թարգմանեց անգլերէնէ 8. Թորաքեան: Տպագրութիւն Բէշիշեան Իզմիր, 1912. Գին 1 զրուշ:
Ս. Թորաքեան գրատան այս 2 հրատարակութիւններն ստանալու համար պէտք է դիմել այս հասցէին՝

Librairie S. Tokadjian
Smyrne (Turquie)

ՄԵՍ ԲԱՐՏԷԶ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԻԾ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ

Որուն վրայ զանազան գոյներով նշանակուած են բոլոր հին և նոր անուններն ու վարչական բաժանումները, ինչպէս նաեւ դրացի երկրներն ու պատմական սահմանները, ծովերը, լիճերը, գետերը, լեռներն և իրենց բարձրութիւնները, են. են.:
Հայ տպագրութեան չորհրդարան. մեակին տպիւն և զիտական վերջին հետազոտութեանց համաձայն

Պատրաստեց Կ. Յ. ԲԱՍՄԱԶԵԱՆ

Ով որ հիմակուրէն բաժնորդ կը գրուի, կանխիկ կը վճարէ՝

2 տալէր = 4 ռուբլի = 10 ֆրանք:
Տպագրութեան կտր գինը կը բարձրանայ 15 ֆրանքի

10 բաժնորդ գտնողը մէկ օրինակ նուէր կ'ստանայ:

Քարտէսին մեծութիւնն է 1 մետր 55 սնտր. լայն և 85 սն. բարձր:

Չափն 1. 1.000.000, այսինքն՝ 1849ին վեներտիկ հրատարակուած Հայաստանի քարտէսէն 2 1/2 անգամ աւելի մեծ:

Դիմել ուղղակի հեղինակին՝
Basmadjian
9, rue Gazan PARIS

SETH. J. MESROVP History of the Armenians in India From the earliest times of the present day).
5 fr. 50

Եղիազար Մոռաւտեան. Բնական Պատմութիւն Արշակ Բիւ և անոր Պապ որդւոյն (Հայոց պատմութեան մէկ կարևոր կէտին վրայ քննադատական տեսութիւն մ'է որի համար Մ. Աղա. բնական գրած է թէ «Հեղինակին այդ ձեռնարկութիւնը պատիւ է բերում իրան և այն ազգին, որին պատկանում է պատմութիւնը»): 2 ֆր. 50

Բակոնարան. Կիպրոս կղզի (Ռ. Աշխարհագրական և պատմական տեսութիւն. Բ. Հայ գաղթականութիւն): 1 ֆր. 25

ՏԵՐԵՆ-ԻՄԱԳԻՐ

Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

ՄԱՐՏԻԼ
Հայերէն տպարան Մ. Փորթուգալեանի
Le Gérant: François CARRIERE
Marseille. — Imprimerie da Midi